ilmiy-amaliy jurnal · ISSN 3093-8694

UDK.891
: 378.147:001

Sayidaxmedov Ravshan Rajabovich,
Buxoro davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

BILIM – KO‘NIKMA – MALAKA INTEGRATSIYASI ASOSIDA TALABALARNING TADQIQOT FAOLIYATINI KOMPETENSIYAVIY RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim talabalarining tadqiqot faoliyatini kompetensiyaviy rivojlantirishda bilim, ko‘nikma va malakaning o‘zaro integratsiyasi ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Tadqiqotchilik kompetensiyasining kognitiv-metodologik, operatsion-tadqiqiy, amaliy-ijodiy va refleksiv-baholovchi tarkibiy qismlari aniqlashtirilgan hamda ularni shakllantirishga yo‘naltirilgan bosqichli metodik model ishlab chiqilgan. Shuningdek, muammoli vaziyatni aniqlash, ilmiy gipoteza shakllantirish, ma’lumot yig‘ish, tahlil qilish, dalillash va refleksiya jarayonlarini qamrab oluvchi topshiriqlar tizimi hamda to‘rt darajali baholash mezonlari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: tadqiqot faoliyati, kompetensiyaviy yondashuv, bilim, ko‘nikma, malaka, integratsiya, ilmiy izlanish, tadqiqotchilik kompetensiyasi, refleksiya, mustaqil ta’lim.

КОМПЕТЕНТНОСТНОЕ РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ ЗНАНИЙ, УМЕНИЙ И НАВЫКОВ

Аннотация. В данной статье с научно-педагогической точки зрения рассматривается интеграция знаний, умений и навыков в процессе компетентностного развития исследовательской деятельности студентов высших учебных заведений. Уточнены когнитивно-методологический, операционно-исследовательский, практико-творческий и рефлексивно-оценочный компоненты исследовательской компетенции. Разработана поэтапная методическая модель их формирования. Предложена система исследовательских заданий, охватывающая выявление проблемных ситуаций, формулирование научных гипотез, сбор и анализ данных, аргументацию результатов и рефлексию. Также представлены критерии четырёхуровневой оценки исследовательской компетенции студентов.

Ключевые слова: исследовательская деятельность, компетентностный подход, знания, умения, навыки, интеграция, научное исследование, исследовательская компетенция, рефлексия, самостоятельное обучение.

COMPETENCY-BASED DEVELOPMENT OF STUDENTS’ RESEARCH ACTIVITIES THROUGH THE INTEGRATION OF KNOWLEDGE, SKILLS AND ABILITIES

Abstract. This article examines the integration of knowledge, skills, and practiced abilities from a scientific and pedagogical perspective in developing university students’ research competence. The cognitive-methodological, operational-research, practical-creative, and reflective-evaluative components of research competence are identified. A staged instructional model for developing these components is proposed. The study also presents a system of research-based tasks covering problem identification, scientific

hypothesis formulation, data collection, analysis, evidence-based argumentation, and reflection, together with four-level assessment criteria.

Keywords: research activity, competency-based approach, knowledge, skills, abilities, integration, scientific inquiry, research competence, reflection, independent learning.

KIRISH

Zamonaviy oliy ta’lim tizimida raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan va innovatsion faoliyatga tayyor mutaxassislarni tayyorlash muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Bunday mutaxassislarni shakllantirish jarayoni talabalarning nazariy bilimlarni o‘zlashtirishi bilangina cheklanmasdan, ularni amaliy faoliyatda qo‘llay olishi, mavjud muammolarni ilmiy jihatdan tahlil qilishi va mustaqil qarorlar ishlab chiqish qobiliyatini rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Shu nuqtayi nazardan, talabalarning tadqiqot faoliyatini rivojlantirish oliy ta’lim sifatini ta’minlovchi muhim pedagogik omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot faoliyati talabaning ilmiy muammoni aniqlash, uning yechimiga oid axborotlarni izlash, mavjud ilmiy qarashlarni tahlil qilish, gipoteza ilgari surish, tadqiqot metodlarini tanlash, natijalarni umumlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarish jarayonlarini qamrab oladi. Ushbu jarayonlarning samarali tashkil etilishi talabaning nafaqat bilim darajasini, balki amaliy faoliyatga tayyorgarligi va mustaqil ilmiy izlanish olib borish imkoniyatlarini ham belgilaydi.

Mazkur jarayonda kompetensiyaviy yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ushbu yondashuv ta’lim natijalarini faqat o‘zlashtirilgan bilimlar hajmi bilan emas, balki ularni turli vaziyatlarda qo‘llash, muammolarni hal etish va faoliyat natijalarini baholash qobiliyati bilan belgilaydi. OECD tomonidan ishlab chiqilgan Learning Compass 2030 konsepsiyasida bilim, ko‘nikma, munosabat va qadriyatlar o‘zaro bog‘liq kompetensiya tarkiblari sifatida talqin etiladi [5]. Bu esa zamonaviy ta’limda alohida bilim yoki ko‘nikmani shakllantirishdan ko‘ra, ularning integratsiyalashgan holda rivojlantirilishi muhimligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine tomonidan tayyorlangan “How People Learn II” ilmiy hisobotida ta’lim jarayonida oldingi tajriba, o‘rganish muhiti, motivatsiya va o‘z faoliyatini boshqarish mexanizmlarining ahamiyati asoslangan [6]. Mazkur yondashuv tadqiqot faoliyatini tashkil etishda talabaning individual imkoniyatlari va mustaqil faoliyatini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqotchilik faoliyatini faqat ilmiy maqola yoki loyiha tayyorlash bilan cheklash metodik jihatdan yetarli emas. Talaba, avvalo, ilmiy muammoni anglay olishi, tegishli axborotlarni tanqidiy baholashi, asoslangan gipoteza shakllantirishi, ma’lumotlarni tahlil qilishi va olingan natijalarni ishonchli dalillar bilan izohlashi lozim.

Shu jihatdan, bilim, ko‘nikma va malakaning o‘zaro integratsiyasi asosida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish masalasi dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – talabalarning tadqiqot faoliyatini kompetensiyaviy rivojlantirishda bilim, ko‘nikma va malaka integratsiyasining didaktik mohiyatini ochib berish, uning bosqichli metodik modelini ishlab chiqish hamda tadqiqotchilik kompetensiyasini baholash mezonlarini taklif etishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarning kasbiy tayyorgarligi, ijodkorlik qobiliyati, mustaqil faoliyati va kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari mahalliy hamda xorijiy pedagogik tadqiqotlarda keng o‘rganilgan.

N. A. Muslimovning tadqiqotlarida bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy shakllanishi, kasbiy tayyorgarlikning nazariy va metodik asoslari yoritilgan [1]. Muallifning ilmiy qarashlari kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish zarurligini asoslashga xizmat qiladi.

Sh. S. Sharipov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ta’lim oluvchilarning ijodkorlik qobiliyatlarini uzluksiz rivojlantirish masalalari o‘rganilgan [2]. Mazkur ilmiy yondashuv talabalarning tadqiqotchilik faoliyatida mustaqil fikrlash, yangicha yechim izlash va ijodiy yondashuvni shakllantirish nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega.

U. Sh. Begimqulovning ilmiy ishlarida pedagogik ta’lim jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini tatbiq etishning ilmiy-nazariy asoslari tadqiq etilgan [3]. Ushbu tadqiqotlar axborot texnologiyalarining ta’lim samaradorligini oshirish, mustaqil ta’limni tashkil etish va talabalarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o‘rnini belgilashga yordam beradi.

N. A. Muslimov, O. A. Qo‘ysinov va hammualliflarning metodik qo‘llanmasida bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarining metodik kompetentligini shakllantirish texnologiyalari yoritilgan [4]. Unda kompetensiyalarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlar va pedagogik texnologiyalarning ahamiyati ko‘rsatib berilgan.

Xorijiy ilmiy manbalardan OECD tomonidan ishlab chiqilgan Learning Compass 2030 konsepsiyasi kompetensiyaviy ta’limning nazariy asoslarini keng yoritadi. Unda ta’lim oluvchining bilim, ko‘nikma, munosabat va qadriyatlarni uyg‘un ravishda rivojlantirishi zamonaviy ta’limning muhim sharti sifatida qaraladi [5].

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine tomonidan nashr etilgan “How People Learn II: Learners, Contexts, and Cultures” asarida insonning bilimlarni o‘zlashtirishi va amaliy faoliyatda qo‘llashi, ta’lim muhiti, motivatsiya hamda o‘z-o‘zini boshqarish jarayonlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan [6].

O‘rganilgan ilmiy manbalar shuni ko‘rsatadiki, talabalarning kasbiy va metodik kompetensiyalarini rivojlantirish, ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirish hamda ta’lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish masalalari yetarlicha yoritilgan. Biroq bilim, ko‘nikma va malakaning o‘zaro integratsiyasi asosida

tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirish bosqichlari, ularning funksional tarkibi va natijalarni baholash mexanizmlarini yagona metodik tizim sifatida ishlab chiqish zarurati mavjud.

Mazkur maqolada ushbu masala kompleks yondashuv asosida o‘rganilib, talabalarning tadqiqot faoliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik model taklif etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqola nazariy-metodik tadqiqot sifatida ishlab chiqildi. Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo‘naltirilgan ta’lim, tizimli yondashuv va tadqiqotga asoslangan o‘qitish tamoyillari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Ilmiy manbalarni qiyosiy tahlil qilish – kompetensiyaviy ta’lim, tadqiqot faoliyati va bilim, ko‘nikma hamda malaka integratsiyasiga oid ilmiy qarashlarni o‘rganish uchun qo‘llanildi.

Pedagogik tasniflash – tadqiqotchilik kompetensiyasining tarkibiy qismlari va ularning funksional xususiyatlarini aniqlashga xizmat qildi.

Tizimli yondashuv – bilim, ko‘nikma va malakaning o‘zaro bog‘liqligini hamda ularning yagona ta’limiy natijaga yo‘naltirilganligini asoslashda foydalanildi.

Metodik modellashtirish – talabalarning tadqiqot faoliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan bosqichli modelni ishlab chiqish imkonini berdi.

Mezon va indikatorlarni konstruksiyalash – tadqiqotchilik kompetensiyasini baholashning to‘rt darajali tizimini shakllantirishda qo‘llanildi.

Tadqiqotning konseptual birligi sifatida “tadqiqotchilik kompetensiyasi” tushunchasi qabul qilindi.

Tadqiqotchilik kompetensiyasi deganda talabaning ilmiy muammoni aniqlash va asoslash, tegishli axborot manbalarini tanlash, tadqiqot metodlarini belgilash, ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish, dalillarga asoslangan xulosalar ishlab chiqish hamda natijalarni ilmiy-axloqiy talablarga muvofiq taqdim etishga tayyorgarligi tushuniladi.

Tadqiqot doirasida bilim, ko‘nikma va malaka quyidagicha farqlanadi:

Bilim – tadqiqot faoliyatining nazariy, ilmiy va metodologik asoslarini anglash hamda tushunish darajasi.

Ko‘nikma – o‘zlashtirilgan bilimlarni muayyan amaliy vazifalarni bajarishda ongli ravishda qo‘llash qobiliyati.

Malaka – takroriy mashq va amaliy tajriba natijasida muayyan faoliyatni barqaror, izchil va nisbatan mustaqil bajarish darajasi.

Ularning integratsiyasi oddiy yig‘indi emas, balki o‘zaro funksional bog‘liqlikka asoslangan pedagogik jarayondir. Bilim faoliyatni nazariy jihatdan yo‘naltiradi, ko‘nikma bilimni amaliy harakatga aylantiradi, malaka esa faoliyatning aniqligi, izchilligi va mustaqilligini ta’minlaydi.

Shu asosda tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishning quyidagi besh bosqichli metodik ketma-ketligi taklif etildi:

Muammoli-motivatsion bosqich.

Axborot-kognitiv bosqich.

Operatsion-tadqiqiy bosqich.

Amaliy-ijodiy bosqich.

Refleksiv-transfer bosqich.

Mazkur bosqichlar talabaning dastlabki yo‘naltirilgan izlanishidan mustaqil tadqiqot faoliyatiga bosqichma-bosqich o‘tishini ta’minlashga qaratilgan.

NATIJALAR

Nazariy tahlil va metodik modellashtirish natijasida bilim, ko‘nikma va malaka integratsiyasi asosida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning to‘rtta funksional komponenti aniqlandi.

1. Kognitiv-metodologik komponent.

Ushbu komponent talabaning ilmiy tadqiqot metodologiyasi, nazariy tushunchalar, ilmiy bilish usullari va tadqiqot muammosining mohiyatini tushunishini qamrab oladi. Talaba ilmiy muammoni aniqlash, tadqiqot maqsadi va vazifalarini belgilash, ilmiy manbalarni o‘rganish hamda tegishli tushunchalar tizimini shakllantirish qobiliyatiga ega bo‘lishi lozim.

2. Operatsion-tadqiqiy komponent.

Mazkur komponent tadqiqot jarayonini amaliy tashkil etish bilan bog‘liq bo‘lib, axborot izlash, manbalarni saralash, tadqiqot metodlarini tanlash, ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi.

3. Amaliy-ijodiy komponent.

Ushbu komponent talabaning o‘zlashtirilgan bilim va ko‘nikmalar asosida mustaqil ilmiy yechim ishlab chiqishi, muqobil yondashuvlarni taqqoslashi, tajriba yoki loyiha faoliyatini amalga oshirishi va natijalarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini aniqlashini ifodalaydi.

4. Refleksiv-baholovchi komponent.

Bu komponent tadqiqot natijalarini tanqidiy baholash, yo‘l qo‘yilgan xatolarni aniqlash, qo‘llanilgan metodlarning cheklovlarini anglash va keyingi faoliyatni takomillashtirish yo‘llarini belgilashni nazarda tutadi.

Mazkur komponentlar o‘zaro uzviy bog‘langan holda tadqiqotchilik kompetensiyasining yaxlit tizimini tashkil etadi.

Bilim–ko‘nikma–malaka integratsiyasining bosqichli metodik modeli

Birinchi bosqich – muammoli-motivatsion bosqichda talaba o‘z mutaxassisligi yoki kasbiy faoliyatiga oid muammoli vaziyat bilan tanishadi. Muammoning kelib chiqish sabablari tahlil qilinib, tadqiqot savoli shakllantiriladi.

Ikkinchi bosqich – axborot-kognitiv bosqichda ilmiy adabiyotlar, elektron ma’lumotlar bazalari va mavjud tadqiqot natijalari o‘rganiladi. Talaba muammoga

oid nazariy bilimlarni o‘zlashtiradi, tushunchalar tizimini shakllantiradi va ilmiy manbalarni tanqidiy tahlil qiladi.

Uchinchi bosqich – operatsion-tadqiqiy bosqichda tadqiqot gipotezasi, metodlari, o‘lchov ko‘rsatkichlari va ma’lumotlarni yig‘ish tartibi belgilanadi. Talaba o‘zlashtirgan bilimlarini amaliy faoliyatga tatbiq etadi.

To‘rtinchi bosqich – amaliy-ijodiy bosqichda yig‘ilgan ma’lumotlar tahlil qilinadi, muqobil yechimlar ishlab chiqiladi va tadqiqot natijalari dalillar asosida izohlanadi.

Beshinchi bosqich – refleksiv-transfer bosqichida talaba o‘z tadqiqotining natijalari, afzalliklari, kamchiliklari va metodik cheklovlarini baholaydi. Olingan bilim va tajribalarni yangi vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatlarini aniqlaydi.

Tadqiqotchilik kompetensiyasini baholash mezonlari

Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasini baholashda faqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish darajasini aniqlash yetarli emas. Baholash jarayonida talabaning mustaqil faoliyati, amaliy natijasi, ilmiy dalillash qobiliyati va refleksiv yondashuvi ham hisobga olinishi zarur.

1-jadval. Tadqiqotchilik kompetensiyasini baholash mezonlari va indikatorlari

Baholash mezoni	Asosiy indikatorlar	Baholash dalillari
Kognitiv-metodologik	Muammoni asoslash, ilmiy manbalarni tanlash, tushunchalarni to‘g‘ri qo‘llash	Adabiyotlar tahlili, tadqiqot savoli
Operatsion-tadqiqiy	Metod tanlash, ma’lumot yig‘ish va tahlil qilish ketma-ketligini asoslash	Tadqiqot protokoli, ma’lumotlar jadvali
Amaliy-ijodiy	Dalillar asosida yechim ishlab chiqish, muqobil yondashuvlarni sinash	Loyiha, tajriba yoki tahlil natijasi
Refleksiv-baholovchi	Xatolar, cheklovlar va takomillashtirish yo‘llarini aniqlash	Refleksiv hisobot, taqriz

Baholashning har bir mezoni bo‘yicha to‘rtta rivojlanish darajasidan foydalanish taklif etiladi:

1-daraja – reproduktiv (1 ball): talaba tayyor namuna asosida topshiriqni bajaradi, nazariy bilimlarni takrorlaydi, biroq mustaqil qaror qabul qilishda qiynaladi.

2-daraja – qisman mustaqil (2 ball): o‘qituvchi ko‘magida metod tanlaydi, ma’lumotlarni yig‘adi va dastlabki tahlilni amalga oshiradi.

3-daraja – mustaqil-tadqiqiy (3 ball): tadqiqot maqsadiga muvofiq metodlarni mustaqil tanlaydi, ma’lumotlarni tahlil qiladi va dalillarga asoslangan xulosalar ishlab chiqadi.

4-daraja – ijodiy-refleksiv (4 ball): muqobil metodlarni tanqidiy qiyoslaydi, yangi yechimlarni asoslaydi, tadqiqot cheklovlarini aniqlaydi va natijalarni yangi vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatlarini belgilaydi.

To‘rtta mezon bo‘yicha umumiy natija 4–16 ball oralig‘ida baholanadi. Bunda umumiy ball bilan bir qatorda har bir mezon bo‘yicha alohida ko‘rsatkichlarni tahlil qilish ham tavsiya etiladi.

Baholashning asosiy vositasi sifatida tadqiqot portfelidan foydalanish maqsadga muvofiq. Portfel tarkibiga quyidagilar kiritiladi:

muammo bayoni va tadqiqot savoli;

ilmiy manbalar xaritasi;

tadqiqot metodikasi va ish rejasi;

ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish natijalari;

dalillangan ilmiy xulosa;

refleksiv hisobot.

Mazkur vosita talabaning tadqiqot faoliyatidagi individual rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari bilim, ko‘nikma va malaka integratsiyasi talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishda muhim didaktik mexanizm ekanligini nazariy-metodik jihatdan asoslash imkonini berdi.

Bunda asosiy e’tibor ta’lim jarayonida talabaning faolligini oshirish, uni tayyor bilimlarni o‘zlashtiruvchi subyektdan mustaqil ilmiy izlanish olib boruvchi faol ishtirokchiga aylantirishga qaratiladi.

Taklif etilayotgan metodik modelda o‘qituvchining vazifasi ham o‘zgaradi. U tayyor yechimlarni yetkazib beruvchi emas, balki izlanish muhitini tashkil etuvchi, metodik maslahat beruvchi, ilmiy manbalar bilan ishlashga yo‘naltiruvchi va natijalarni baholash mezonlarini aniqlashtiruvchi fasilitator sifatida faoliyat yuritadi.

Talaba esa tadqiqot savolini shakllantirish, tegishli metodlarni tanlash, ma’lumotlarni tahlil qilish va olingan natijalar uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga oladi. Bu jarayonda mustaqil fikrlash, ilmiy dalillash va refleksiv yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Masalan, texnik yo‘nalishda tahsil olayotgan talaba “Laboratoriya o‘lchovlari takrorlanuvchanligini oshirish” mavzusida tadqiqot olib borishi mumkin.

Dastlab u o‘lchash xatoliklari, aniqlik va takrorlanuvchanlik tushunchalarini o‘zlashtiradi. Bu jarayon bilim komponentini shakllantiradi. Keyingi bosqichda o‘lchovlarni rejalashtirish, natijalarni qayd etish va statistik qayta ishlash usullarini qo‘llaydi. Bu ko‘nikmalar rivojlanishini ta’minlaydi. Takroriy tajribalar davomida mazkur jarayonlarni mustaqil va izchil bajarishi esa malakaning shakllanganligini ko‘rsatadi.

Biroq tadqiqotchilik kompetensiyasi faqat amaliy harakatlarni bajarish bilan cheklanmaydi. Talaba olingan natijalardagi farqlar sabablarini tushuntirishi, qo‘llanilgan metodlarning imkoniyat va cheklovlarini baholashi, muqobil yondashuvlarni taklif qilishi hamda xulosalarini ilmiy dalillar bilan asoslay olishi kerak.

Tadqiqot faoliyatini samarali tashkil etishda fanlararo integratsiya ham muhim o‘rin tutadi. Jumladan:

maxsus fanlar tadqiqot muammosi va obyektini belgilashga;

matematika va statistika ma’lumotlarni tahlil qilishga;

axborot texnologiyalari ilmiy manbalarni izlash va ma’lumotlarni qayta ishlashga;

akademik yozuv tadqiqot natijalarini mantiqiy va ilmiy ifodalashga xizmat qiladi.

U. Sh. Begimqulovning pedagogik jarayonda axborot texnologiyalaridan foydalanishga oid ilmiy qarashlari bunday integratsiyani raqamli vositalar yordamida tashkil etish uchun metodik asos bo‘lib xizmat qiladi [3].

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan foydalanishning o‘zi ilmiy natijalarning ishonchliligini ta’minlamaydi. Talaba foydalanilgan axborot manbalarining haqqoniyligini tekshirishi, ma’lumotlarni tanqidiy baholashi va ilmiy xulosalarni dalillar bilan asoslay olishi lozim.

Tadqiqotchilik faoliyatining muhim tarkibiy qismi akademik halollik hisoblanadi. Talabalar o‘z fikrlari bilan boshqa mualliflarning ilmiy qarashlarini farqlashi, foydalanilgan manbalarni to‘g‘ri ko‘rsatishi, ma’lumotlarni soxtalashtirmasligi va ilmiy natijalarni xolis taqdim etishi zarur.

Taklif etilayotgan modelning pedagogik samaradorligini keyingi bosqichda tajriba-sinov ishlari orqali tekshirish mumkin. Buning uchun boshlang‘ich va yakuniy diagnostika, ekspert baholash, nazorat va tajriba guruhlari natijalarini taqqoslash, baholovchilar o‘rtasidagi muvofiqlikni aniqlash kabi usullardan foydalanish tavsiya etiladi.

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, mazkur maqolada taklif etilgan model nazariy tahlil va metodik modellashtirish asosida ishlab chiqilgan. Uning statistik samaradorligi yoki tajriba-sinov natijalari haqida empirik da’vo bildirilmaydi.

XULOSA

O‘tkazilgan nazariy-metodik tahlil asosida talabalarning tadqiqotchilik faoliyatini kompetensiyaviy rivojlantirishda bilim, ko‘nikma va malakaning integratsiyasi muhim pedagogik shart ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi xulosalar shakllantirildi:

1. Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyasi bilim, ko‘nikma va malakaning oddiy yig‘indisi emas, balki ularning ilmiy muammoni hal etishga yo‘naltirilgan o‘zaro funksional integratsiyasi natijasida shakllanadigan yaxlit faoliyat tizimidir.

2. Tadqiqotchilik kompetensiyasining kognitiv-metodologik, operatsion-tadqiqiy, amaliy-ijodiy va refleksiv-baholovchi komponentlari talabaning mustaqil ilmiy izlanish olib borishga tayyorgarligini ifodalovchi asosiy tarkibiy qismlar hisoblanadi.

3. Bilim, ko‘nikma va malaka integratsiyasiga asoslangan muammoli-motivatsion, axborot-kognitiv, operatsion-tadqiqiy, amaliy-ijodiy va refleksiv-transfer

bosqichlarining izchil tashkil etilishi tadqiqot faoliyatini tizimli rivojlantirish uchun metodik imkoniyat yaratadi.

4. Tadqiqotchilik kompetensiyasini baholashda reproduktiv, qisman mustaqil, mustaqil-tadqiqiy va ijodiy-refleksiv darajalardan foydalanish talabaning individual rivojlanish xususiyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

5. Tadqiqot portfeli, ilmiy muammoli topshiriqlar, manbalar xaritasi, amaliy loyiha va refleksiv hisobot kabi metodik vositalardan foydalanish nazariy bilimlarni amaliy tadqiqot faoliyati bilan bog‘lash imkonini beradi.

6. Oliy ta’limda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida fanlararo integratsiya, raqamli texnologiyalar, akademik yozuv va ilmiy halollik tamoyillariga alohida e’tibor qaratish zarur.

Umuman olganda, bilim, ko‘nikma va malakaning integratsiyasi asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni talabalarning mustaqil izlanish faoliyatini rivojlantirish, ilmiy muammolarga ijodiy yondashish va olingan natijalarni dalillar asosida asoslashga yo‘naltirilgan metodik tizimni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois oliy ta’lim muassasalarida tadqiqotchilik faoliyatini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish zamonaviy mutaxassis tayyorlashning muhim pedagogik yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muslimov N. A. Bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy shakllantirish. Monografiya. – Toshkent: Fan, 2004. – 127 b.

2. Sharipov Sh. S. Kasb-hunar ta’limi tizimida o‘quvchilar ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishning uzluksizligi. Monografiya. – Toshkent: Fan, 2005. – 131 b.

3. Begimqulov U. Sh. Pedagogik ta’limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. – Toshkent: Fan, 2007. – 159 b.

4. Muslimov N. A., Qo‘ysinov O. A., Abduraxmonov Sh., Abdullayeva Q. M., Gaipova N. S. Bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarining metodik kompetentligini shakllantirish texnologiyalari. Metodik qo‘llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 44 b.

5. OECD. OECD Learning Compass 2030. – Paris: OECD, 2019. – Elektron manba: https://www.oecd.org/en/data/tools/oecd-learning-compass-2030.html

6. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. How People Learn II: Learners, Contexts, and Cultures. – Washington, DC: The National Academies Press, 2018. – 328 p. https://doi.org/10.17226/24783.